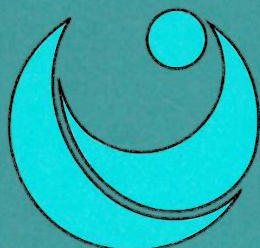

Innsamling av fredet fallvilt
Sluttrappport med årsrapport for 1993

oppdragsmelding

Thrine Moen Heggberget

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Innsamling av fredet fallvilt Sluttrappport med årsrapport for 1993

Thrine Moen Heggberget

Heggberget, T.M. 1993. Innsamling av fredet fallviit.
Sluttrappport med årsrapport for 1993.
NINA Oppdragsmelding 255:1-12

Oppdragsgiver:
Direktoratet for naturforvaltning

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0433-9

Forvaltningsområde:
Viltøkologi

Management area:
Wildlife ecology

Copyright © NINA
Norsk institutt for naturforskning
Oppdragsmeldingen kan siteres fritt med
kildehenvisning

Redaksjon:
Rolf Langvatn, Lill Lorck Olden

Grafisk framstilling og teknisk redigering:
Lill Lorck Olden

Opplag: 150

Kontaktadresse:
NINA
Tungasletta 2
N-7005 Trondheim
Tlf. 73 58 05 00

Referat

Heggberget, T.M. 1993. Innsamling av fredet fallvilt. Sluttrapport med årsrapport for 1993.
– NINA Oppdragsmelding 255:1–12.

Fallvilt-innsamlingen ved Norsk institutt for naturforskning (NINA) har til hensikt å kontrollere at fredete arter som Direktoratet for naturforvaltning (DN) gir utstoppingstillatelse for, ikke er ulovlig skutt. Samtidig ivaretas materiale til vitenskapelig bruk. Alle store rovpattedyr som mottas i NINA ivaretas også under dette prosjektet. Inntil 15.november i 1993 ble det registrert 579 fugler av 22 arter. Av disse var det 124 hønehauker, 157 spurvehauker og 79 kattugler. Av pattedyr registrerte vi 204 otter, 35 gauper, 3 bjørner og 8 jerver.

De vanligste dødsårsakene for fallviltet var kraftlinjer (særlig hønehauk) og buttflyging (særlig spurvehauk), påkjørsler (ugler, otter) og drukning (sjøfugl, otter). Relativt flere individer var skutt i 1993 enn i 1992.

Emneord: Fallviltstatistikk – fugl –rovpattedyr

Thrine Moen Heggberget, Norsk institutt for naturforskning, Tungasletta 2, N-7005 Trondheim.

Abstract

Heggberget, T.M. 1993. Carcass collection of protected birds and mammals. Final report including annual report from 1993.
– NINA Oppdragsmelding 255:1–12.

The Norwegian Institute for Nature Research (NINA) collects carcasses of protected birds and mammals in co-operation with the Directorate for Nature Management (DN). The carcasses are checked for death cause to ensure against illegal hunting, and samples for scientific purposes are taken. Up to November 15th in 1993 we received 579 birds representing 22 species. Goshawks (124 individuals), sparrow hawks (157 individuals) and tawny owls (79 individuals) were the most frequent bird species. We also received 204 otters, 35 lynxes, 3 brown bears and 8 wolverines.

The most common death causes were electrocution (goshawk), collisions with immobile obstacles (sparrow hawk), road accidents (merlin, owls, otter), and drowning (sea birds, otter). Relatively more individuals were shot in 1993 than in 1992.

Key words: Mortality statistics – birds – mammalian carnivores

Thrine Moen Heggberget, Norwegian Institute for Nature Research, Tungasletta 2, N-7005 Trondheim, Norway.

Forord

Fallviltprosjektet har vært et løpende prosjekt finansiert av Direktoratet for naturforvaltning og Norsk institutt for naturforskning. Prosjektet har omfattet den rutinemessige delen av ivaretagelse av fallvilt. Det har også omfattet kontroll med eventuell ulovlig felling og ivaretagelse av opplysninger, morfometri og vevsprøver for bruk i en rekke forskningsprosjekter. Sluttrapporten er så langt som mulig standardisert ved å gjenta relevante deler av teksten i årsrapportene. DN har nå utarbeidet nye retningslinjer for ivaretagelse av fallvilt. Disse ble gjort gjeldende i løpet av 1993. Skrotter av fugl sendes heretter til Statens Veterinærinstitutt. Store rovdyr blir fortsatt ivaretatt i Norsk Institutt for Naturforskning (NINA). Oterskrotter blir også foreløpig ivaretatt i NINA, men som del av et oterprosjekt.

Trondheim

Thrine Moen Heggberget

Innhold

	Side
Referat.....	3
Abstract	3
Forord	4
1 Innledning	6
2 Prosedyre for innsamling og behandling av fallvilt	7
3 Fallviltoversikt for 1993	8
4 Vurdering av fallviltprosjektet.....	11
5 Litteratur.....	12

1 Innledning

Bakgrunnen for mottaket av fredet fallvilt ved Norsk institutt for naturforskning er omtalt i årsrapporten for 1991 (Heggberget et al. 1992). Her siteres utdrag av denne omtalen:

"Etter viltloven av 1981 er fallvilt Viltfondets eiendom. Også vilt som felles ulovlig eller etter særskilte bestemmelser utenom lovlig jakt tilfaller Viltfondet. Direktoratet for naturforvaltning (DN) har anledning til å bestemme hva som skal skje med slikt vilt. I praksis ville det ikke være mulig eller ønskelig å samle inn alt slikt vilt eller å foreta individuell tildeling til andre i hvert tilfelle. Innkreving til Viltfondet eller individuell tillatelse til å beholde slikt vilt forlanges derfor bare for et utvalg av fredede arter. De fleste av dem er regnet som truet eller sårbare. For en del arter forlanges det også at skrotten sendes til en nærmere angitt vitenskapelig institusjon for kontroll av at dyret ikke er ulovlig skutt, og/eller for forskningsformål.

Viltforskningen ved DN, senere NINA, har vært mottaker av store rovdyr. På slutten av 1984 ble regelen at også otere skulle innleveres, med Viltforskningen som mottaker. Fra våren 1985 skulle dessuten de fleste rovfuglskrotter sendes til Viltforskningen. Disse ble tidligere sendt til Veterinærinstituttet. Ved avvikling av DN's forskningsavdeling og opprettelse av Norsk institutt for naturforskning (NINA) fulgte disse oppgavene med over i NINA.

Fallviltprosjektet er et løpende, rutinepreget prosjekt som både omfatter kontroll med eventuell ulovlig felling, og som ivaretar materiale for en rekke andre prosjekter."

Kapittel 2 omhandler prosedyrer for innsending og behandling av fallviltet. Kapittel 3 omhandler statistikk over innkommet fredet fallvilt i 1993 og en tabell over store rovpattedyr som er mottatt fra 1974 til 1993. Statistikken omfatter både det egentlige fallviltet og dyr som er felt, lovlig eller ulovlig. Vannfugler, som ikke systematisk ble sendt til NINA, men som kom inn mer tilfeldig i lite antall, er også tatt med.

Statistikk over følgende temaer presenteres i denne rapporten:

- Artsoversikt over antall fallvilt mottatt i 1993
- Dødsårsaker for fallvilt mottatt i 1993
- Oversikt over store rovdyr mottatt siden 1974

Kapittel 4 inneholder en vurdering av prosjektets verdi.

2 Prosedyre for innsamling og behandling av fallvilt

Store rovdyr som omfattes av prosjektet, unntatt gaupe, er oftest skutt ulovlig eller med spesiell fellingstillatelse. Dette medfører øyeblikkelig rapportering til viltmyndighetene og eventuelt rettssak. Innsamlingsrutinene blir derfor annerledes og gjerne raskere enn for det egentlige fallviltet. Store rovdyr kommer inn i lite antall og det avgis rapport for hvert enkelt dyr som obduseres, med unntak av gaupe.

Innsamlingsrutinene er omtrent like for fugl og oter. Det meste av materialet består av flådde skrotter som kommer til NINA via preparant, sammen med opplysninger om funnomstendigheter (dato, sted, dødsårsak og totalvekt, for oter også kroppslengde før flåing). Innsamlingsprosessen har flere ledd som ujevnt forlenger tiden fra dyret dør til det registreres og gis journalnummer i NINA. Dette er tiden fra dyret dør til søknad sendes, behandlingstiden i DN eller Miljøvern avdelingene, behandlingstiden hos preparant og lagringstiden i NINA før bearbeiding og journalføring. NINA har bare kontroll over det siste leddet i denne prosessen. Vi har konsekvent forsøkt å gjøre lagringstiden kort de siste 4 åra. De øvrige fasene kan variere en del. Den første fasen tar i ekstreme tilfeller flere år. Forsinkelsen mellom dødstidspunkt og registreringstidspunkt bør være så kort som mulig, ellers vil det gå flere år før materialet fra hvert dødsår er noenlunde fullstendig. Det er fastsatt en tidsfrist for innsending av fallvilt, og vi har inntrykk av at puring på oter-fallvilt i 1992 har medført at forsinkelsene etter dette har blitt mindre.

For fugler blir bare dødsårsak kontrollert og innsendingsskjema med opplysningene som følger skrotten ivaretatt i NINA's regi. I de siste åra er skrottene ivaretatt og en del flere undersøkelser utført av Kristian Overskaug privat. Dette omfatter bl.a. kjønnsbestemming og registrering av kondisjon hos uglene.

Etter kontroll av dødsårsak og ivaretagelse av organer og vevsprøver (se Heggberget og Langvatn 1990) blir skrotter av store rovdyr behandlet under respektive forskningsprosjekter. Det kommer imidlertid inn få slike skrotter. Kroppsmål og kroppsvæker, spormål og ulike mål for kondisjon registreres. Mageinnhold, nyrer, hjerte, milt, lever og kjønnsorganer veies også. Kraniet, skinn og i noen tilfeller hele skjellettet ivaretas til museale formål og for aldersanalyse. Kjønnsorganer og vevsprøver ivaretas for videre analyse m.h.t. reproduksjonstilstand, miljøgifter og i noen tilfeller genetisk analyse og analyse av radioaktivitet. Ytterligere prøver ivaretas etter behov, til bruk i pågående forskningsprosjekter. Instruks og slakteskjemaer for store rovdyr ble revurdert og oppdatert i løpet av 1992, i samsvar med pågående prosjekter, se Årsrapport for 1992 (Heggberget et al. 1992b).

Materialet av oter er stort og inngår i flere forskningsprosjekter. På grunn av materialets størrelse registrerer vi nå bare de mest sentrale kroppsmål og væker, men noen nye mål er føyd til, med større relevans til pågående oterforskning. Vi har tidligere gjort de samme målingene som på store rovdyr på en del otere. Innsendingsskjema, slakteinstruks og slakteskjema for oter har vært uendret fra 1991, se Årsrapport for 1991 (Heggberget et al. 1992a), men siden juli 1992 har vi ikke ivaretatt prøver til miljøgiftanalyser. Vi måtte rasjonalisere prosjektet av budsjettmessige

årsaker. Siden vi allerede oppbevarer et betydelig antall prøver som det ikke er konkrete planer om å analysere med hensyn til miljøgifter, avventer vi en nærmere avklaring med hensyn til hvordan materiale til miljøgiftanalyse av oter skal velges ut og ivaretas.

3 Fallviltoversikt for 1993

Fallvilt-tallene for 1993 er ikke sammenliknbare med tallene for tidligere år på grunn av en gradvis overgang til å sende fugleskrottene til Veterinærinstituttet og på grunn av rapportering før årets utløp. På tross av dette mottok vi totalt 579 fugleskrotter i NINA i 1993 mot 655 fugleskrotter i 1992. Den økende tendensen fra tidligere år ser derfor ut til å fortsette for fallvilt av fugl. Per 15. desember ser sluttresultatet for oter i 1993 ut til å bli på samme nivå som for 1992, da vi fikk inn 263 otere. Sluttresultatet for gauper i 1993 vil bli mer enn dobbelt så stort som i 1992. Tallene i **tabell 1** går bare fram til 15. november 1993.

Som i tidligere år var fuglematerialet dominert av hønehawk (124), spurvehawk (157) og kattugle (79) (**tabell 1**). Vi mottok dessuten 64 andre dagrovfugler fordelt på 7 arter og 119 andre ugler fordelt på 6 arter. Som før kom det også inn mye mer av oter enn av andre rovpattedyr.

Tabell 2 viser fordeling av dødsårsaker for ulike arter innkommet i 1993. Haukene var for en stor del drept av buttflyving (kollisjon med stillestående gjenstander). Kollisjon med kraftlinjer var imidlertid en enda hyppigere dødsårsak for hønehawk. Kattuglene var for det meste påkjørt, men kraftlinjer utgjorde en større andel av dødsårsakene for denne arten i 1993 enn i 1992. For svært mange av fuglene var imidlertid dødsårsak ikke angitt. Sjøfuglene var trolig for det meste druknet i fiskeredskap.

Ca halvparten av otrene var påkjørt i 1993, som i 1992. Drukning i fiskeredskap var den nest vanligste dødsårsaken. Dette mønsteret gjentar seg fra år til år. Drukning er vanlig for otere fra Midt-Norge, påkjørsler er vanlig lenger nord i landet (Heggberget et al. 1992a). En større andel av det fredede fallviltet var skutt i 1993 enn i 1992. Tallene er imidlertid så små at det kan skyldes tilfeldigheter. Tre av gaupene vi mottok var skutt ulovlig, de øvrige ved ordinær jakt. To bjørner ble skutt etter fellingstillatelse, den ene var en binne som hadde hatt egglosning nylig og dermed kanskje var drept i et tidlig stadium. En bjørn og en jerv ble påstått skutt i nødverge.

Tallene i **tabell 1** gjengir fallvilt **registrert** ved NINA fram til 15. november i 1993, og **ikke dyras dødsår**. Disse tallene, sammen med tall fra tidligere årsrapporter må derfor ikke misbrukes til å trekke konklusjoner om variasjon mellom år i bestand eller dødelighet. Fordi det ofte tar tid fra et dyr dør til vi mottar det i NINA blir mye av fallviltet registrert i et senere år enn dødsåret. Opplysninger om dødsår, sted og dødsårsak skal imidlertid følge skrottene. Etter gruppering av dødsårsaker i ulykker og selvdøde dyr kan fallvilt-tallene fordelt på **dødsår** under visse forutsetninger si noe om tendenser i bestandsutvikling, viktige dødsårsaker og variasjon i dødelighet. Men det må da tas hensyn til faktorer som påvirker effektiviteten av innsamlingen (Heggberget et al. 1992a).

Tabell 1 Registrert fallvilt ved NINA i 1993 inntil 15. november. Innsamling av fugl ble overført til Veterinærinstituttet i løpet av året. – *Number of carcasses of protected species received at NINA in 1993, before 15 November. The collecting of bird carcasses was taken over by the Veterinarian Institute during 1993.*

Art Species	Antall Numbers 1993
Fugl – Birds	
Vepsevåk <i>Pernis apivorus</i>	1
Hønehauk <i>Accipiter gentilis</i>	124
Spurvehauk <i>A. nisus</i>	157
Musvåk <i>Buteo buteo</i>	6
Fjellvåk <i>B. lagopus</i>	12
Havørn <i>Haliaetus albicilla</i>	20
Dvergfalk <i>Falco columbarius</i>	15
Tårnfalk <i>F. tinnunculus</i>	9
Jaktfalk <i>F. rusticolus</i>	1
Kattugle <i>Strix aluco</i>	79
Haukugle <i>Surnia ulula</i>	24
Perleugle <i>Aegolius funereus</i>	28
Hornugle <i>Asio otus</i>	21
Spurveugle <i>Glaucidium passerinum</i>	12
Jordugle <i>Asio flammeus</i>	21
Hubro <i>Bubo bubo</i>	13
Ærfugl <i>Somateria mollissima</i>	4
Praktærfugl <i>S. spectabilis</i>	10
Knoppsvane <i>Cygnus olor</i>	1
Alke <i>Alca torda</i>	3
Lomvi <i>Uria aalge</i>	17
Havhest <i>Fulmarus glacialis</i>	1
Pattedyr – Mammals	
Oter <i>Lutra lutra</i>	204
Jerv <i>Gulo gulo</i>	*8
Bjørn <i>Ursus arctos</i>	3
Ulv <i>Canis lupus</i>	** (1)
Gaupe <i>Lynx lynx</i>	***35

*Inkluderer en jerv og ett jervhode beslaglagt av Lensmannen i Rennebu. – *Including one wolverine and a wolverine head confiscated by the police.*

**Et hode som kan være av en stor hund. Passer ikke til den hodeløse ulveskrotten som ble funnet i 1991 – *A head, possibly from a large dog. Does not fit the headless wolf carcass which was found in 1991.*

***Omfatter også gauper felt under lovlig jakt. – *Numbers including lynx hunted legally.*

Tabell 2 Dødsårsaker for fallviltet registrert i 1993. Kraftl=Kraftlinje. Påkj=påkjørsel. Butt=buttflyving (mot annet enn kraftlinje). Drukn=drukning. Ukj/Ann=Ukjent eller annen dødsårsak. – *Death causes of protected species received in 1993. Kraftl=Electrocution. Påkj=road accidents. Sult=starvation. Skutt=shot. Butt=other collisions. Drukn=drowning. Ukj/anm=unknown/other death causes.*

Art – Species	Dødsårsak – Death causes					
	Kraftl	Påkj	Sult	Skutt	Butt	Drukn Ukj/Ann
Fugl – Birds						
Vepsevåk						1
Høsehauk	32	6	10	7	25	44
Spurvehauk	5	11	10	2	90	39
Musvåk		4				2
Fjellvåk	2		1			9
Havørn	5	1	2	3		9
Dvergfalk		2			4	9
Tårnfalk		3	1		2	3
Jaktfalk						1
Kattugle	11	30	5	1	5	27
Haukugle	1	8	1	5	1	8
Perleugle	1	5	1		4	17
Hornugle		8	2	1	1	9
Spurveugle		2			3	7
Jordugle	1	5	2		2	11
Hubro	8		1			4
Ærfugl			1		3	3
Praktærfugl						7 3
Knoppsvane						1
Alke						3
Lomvi					9	8
Havhest						1
Pattedyr – Mammals						
Oter		101	2	9	54	38
Jerv				*4		4
Bjørn				*3		
Gaupe		1		**31		3

*1 jerv og 1 bjørn påstått skutt i nødverge – *1 brown bear and 1 wolverine claimed to be shot in self defence.*

**3 gauper skutt ulovlig – *3 lynxes shot illegally.*

Tabell 3 Antall jerv, bjørn, ulv og gaupe mottatt pr. år i DN viltforskningen, senere NINA, siden 1974. – *Number of wolverines, brown bears, wolves and lynxes received at DN, later at NINA, since 1974.*

År	Jerv	Bjørn	Ulv	Gaupe
1974				31
1975		1		34
1976				22
1977		1		26
1978	1			52
1979	7			41
1980	4	4	1	44
1981	*10	1		24
1982	3	**3	1	9
1983	2	2		4
1984	3		1	3
1985	5	4		6
1986	9	1		5
1987	7	7		9
1988	5		1	38
1989	3	1		25
1990	1			29
1991	2	3	***1	27
1992	2	3	2	18
1993	8			35
Totalt	*72	**31	7	482

*2 jerver fra fangenskap. – *2 wolverines from captivity.*

**1 bjørn rømt fra fangenskap. – *1 brown bear which escaped from captivity.*

***journalført i 1992. – *registered in 1992.*

4 Vurdering av fallviltprosjektet

Fallviltprosjektet er et rutinepreget prosjekt som har hatt to hovedformål. Det ene er å kontrollere at dødt vilt som det gis utstoppingstillatelse til ikke er ulovlig felt. Det andre er å ivareta opplysninger, kroppsmål, organer og vevsprøver fra arter som det ellers ikke er så lett å framskaffe slikt materiale fra, på grunn av at de er fredet eller fåtallige.

Kontrollen av dødsårsaker har utvilsomt hatt en preventiv effekt når det gjelder å søke om utstopping av ulovlig felte dyr. De fleste individene av skutt, fredet vilt som sendes til oss, påstås å være funnet døde. Det er vanligvis liten grunn til å tvile på at det er sant. Flere politisaker indikerer imidlertid at det foregår en del ulovlig, uregistrert virksomhet på dette området.

Under varierende betegnelser og varierende rutiner har skrott-innsamlingen foregått gjennom mange år. Antall år varierer for artene. Det har ikke foregått noen forskning

innenfor selve fallvilt-prosjektet, men gjennom prosjektet er det framskaffet betydelige, og svært verdifulle, data-samlinger for de mer tallrike pattedyrartene, oter, (Heggberget et al. 1992a,b), gaupe og jerv (**tabell 3**). Antallet bjørner og ulver er lavt (**tabell 3**), men dette har sammenheng med at det er få individer av disse artene i Norge. Materialet er derfor interessant på tross av det lave antallet.

Gaupematerialet har resultert i en hovedfagsoppgave og en dr.sci. avhandling. Jervematerialet er bearbeidet i en hovedfagsoppgave og blir nå videre bearbeidet i et dr.sci. studium. Otermaterialet er benyttet i en dr.sci. avhandling. Det er viktig å videreføre innsamlingen av denne typen økologisk og morfometrisk materiale, som det ellers vil være vanskelig å framskaffe.

5 Litteratur

- Heggberget, T.M., Overskaug, K., Skagen, I. og Moseid, K.-E. 1992a. Innsamling av fredet fallvilt. Årsrapport for 1991 med resultater fra oterinnsamlingen i 1978-90. – NINA Oppdragsmelding 147: 1-23.
- Heggberget, T.M., Skagen, I. og Solem, M.I. 1992b. Innsamling av fredet fallvilt. Årsrapport for 1992 med resultater fra innsamlingen av dagrovfugler og ugler i 1991-92. – NINA Oppdragsmelding 189:1-29.

255

nina
oppdrags-
melding

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0433-9

Norsk institutt for
naturforskning
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tel. 73 58 05 00